

LÆRLINGEHEFTE FOR TILLITSVALGTE I FAGFORBUNDET TRØNDELAG

Innledning

Fagforbundet Trøndelag ønsker med lærlingehefte å gi informasjon om hva det innebærer å ha lærlinger på din arbeidsplass. Formålet med lærlingehefte er primært å beskrive de praktiske sidene ved det å ta imot og ivareta lærlingen på din arbeidsplass.

I tillegg gir hefte informasjon og veiledning om rettighetene til lærlingen. Håndboken henvender seg først og fremst til tillitsvalgte, men inneholder nyttig informasjon også til andre aktører i fagforeningen din.

Vi håper dette hefte kan være med på å gjøre jobben din som tillitsvalgt enklere og å bidra i jobben til å få flere lærlinger organisert.

Lærlinger

Fagopplæring skjer i samsvar med de bestemmelsene som til enhver tid gjelder i opplæringsloven, Hovedtariffavtalen og Arbeidsmiljøloven.

Definisjoner:

- Lærling: Er en som har undertegnet en lærekontrakt med sikte på fag- eller svenneprøve i fag som har læretid i virksomhet.
- Lærekandidat: har undertegnet en opplæringskontrakt med sikte på en mindre omfattende prøve enn fag-/svenneprøve.
- Praksiskandidat: Har meldt seg til fag-/svenneprøve etter opplæringsloven uten å være elev eller lærling.

Lærekontrakten

Lærekontrakten er en bindende avtale mellom lærlingen og lærebedriften for den tiden vedkommende er lærling. Når den avtalte læretida er over, har lærebedriften ikke lenger plikt til å gi lærlingen opplæring. Lærlinger har som hovedregel ikke prøvetid. Unntaket er lærlinger og praksiskandidater som har fylt 21 år og som inngår lærekontrakt eller opplæringskontrakt med full opplæring i bedrift, jf. § 3-3 fjerde ledd, skal ha ei prøvetid på seks måneder.

OBS: Arbeidsgiver kan ikke ta inn lærlinger i et fag uten å være godkjent lærebedrift.

Lærekontrakten skal godkjennes av fylkeskommunen etter at den er signert av lærebedriften og lærlingen.

Opplæringskontor i fag- og yrkesopplæringa

Flere bedrifter kan gå sammen om å gi lærlinger læretid i bedrift. Dersom bedrifter ønsker å organisere seg på denne måten, kalles det opplæringskontor. Det er opplæringskontoret som blir regnet som lærebedrift, og ikke hver enkelt underliggende bedrift. De blir kalt medlemsbedrift.

Arbeidsavtalen

Alle lærlinger skal i tillegg til lærekontrakten, ha en midlertidig ordinær **arbeidsavtale** med bedriften som regulerer lønn, arbeidstid etc. og hvor tillegg for kveld/natt er presisert dersom det er aktuelt. Arbeidsavtalen skal gjelde for den samme tidsperioden som lærekontrakten. Det må tegnes ny arbeidsavtale hvis man skal fortsette som arbeidstaker i bedriften etter endt lærling tid. Lærlingen skal altså ha **2 kontrakter**. En lærekontrakt og en arbeidsavtale.

Lærlingens ansvar

Læretiden består av en opplæringsdel og en verdiskapningsdel. I løpet av den første tiden som lærling, skal lærlingen sammen med bedriften lese igjennom kompetansemålene i læreplan. For å nå kompetansemålene lager lærlingen og bedriften en intern opplæringsplan. Det er viktig at lærlingen aktivt bidrar godt i hele læretiden, slik at kompetansemålene nås. I tillegg skal lærlingen dokumentere den opplæringen hen får. Som lærling er man arbeidstaker under opplæring i bedriften. Som arbeidstaker er man underlagt de lover og regler som gjelder for alle andre arbeidstakere, blant andre arbeidsmiljøloven og ferieloven.

Elev- og lærlingombudet i Trøndelag skal passe på elevers og lærlingers rettigheter.

Læretiden består av opplæringstid og verdiskapningstid. Lønn utbetales bare for verdiskapningstiden. Derfor én fagarbeiderlønn på to år, fordelt som eksemplene under viser. Med andre ord 50% opplæring og 50% verdiskapning fordelt over to år.

Opplæringsplan

Det er viktig at det utarbeides en opplæringsplan som viser hva lærlingen/lærekandidaten skal igjennom i løpet av læretiden (kompetansemål). Denne læreplanen gir forplikter begge parter, og er gjenstand for oppfølging i tilknytning til oppfølging og medvirkning. Den individuelle læreplanen er gjenstand for justering underveis, i dialog med faglig leder.

Fag- og svenneprøven

Når læretiden nærmer seg slutten, blir lærlingen meldt opp til fag- eller svenneprøve. Lærebedriften ved faglig leder/opplæringskontor har ansvar for å melde lærlingen opp til prøve i rett tid. Kostnadene knyttet til prøven dekkes av lærebedriften og fylkeskommunen.

Svenneprøve er betegnelsen på den praktiske avsluttende prøven i tradisjonelle håndverksfag, mens fagprøve brukes i industri- og servicerettede fag. Fag-/svenneprøven kan avlegges pluss/minus to måneder fra læretidens slutt, og nødvendig teori må normalt være gjennomført før prøven kan avlegges.

Lengde på gjennomføringen av fag-/svenneprøve er nedfelt i læreplanene. Arbeidsstedet lærlingen velger å avlegge fagprøven hos, plikter å legge til rette slik at prøven kan avvikles så ukomplisert som mulig.

- Lærlingen må få tilgang til en rolig plass under den skriftlige delen.
- Nødvendig utstyr skal være tilgjengelig når den praktiske delen av fagprøven gjennomføres.
- En kontaktperson skal være tilgjengelig på arbeidsstedet når fagprøven avvikles.

Etter endt fag- og svenneprøver innenfor helsefag må sikre at maner en innmeldt i helsepersonellregisteret slik at man har autorisasjon.

Avbrudd av lærekontrakt

Selv om lærlingen og bedriften er bundet av lærekontrakten, er det likevel anledning til å ha avbrudd i kortere eller lengre perioder under læretiden. Eksempler på situasjoner som kan gi avbrudd er sykdom over 4 uker, svangerskap/fødselspermisjon og militærtjeneste. Fylkeskommunen skal ha melding om alle slike avbrudd. Læretiden blir normalt utvidet med tilsvarende tid som lærlingen har vært borte fra lærebedriften. Ferie blir ikke regnet som avbrudd.

Heving av lærekontrakt

Noen ganger oppstår situasjoner som fører til at enten lærlingen eller lærebedriften, ønsker å heve lærekontrakten. Heving av lærekontrakten innebærer at lærlingen og lærebedriften avslutter læreforholdet for godt.

Har man tegnet en lærekontrakt med opplæringskontor, skal opplæringskontoret som hovedregel prøve å finne et annet arbeidssted til lærlingen før heving vurderes. Læreforholdet fortsetter frem til vedtak om heving er fattet.

Ved heving av lærekontrakten skal det være et møte mellom lærling, faglig leder og representanter fra Fylkeskommunen.

Heving ved enighet

Dersom både lærlingen og lærebedriften er enige om å avslutte læreforholdet, kan dette gjøres ved å sende inn skriftlig melding til fylkeskommunen. En slik melding kalles en enighetserklæring. Selv om begge parter er enige om å heve kontrakten ber fylkeskommunen likevel både bedriften og lærlingen om å oppgi årsaken til hevingen. Vær oppmerksom på at retten til videregående opplæring kan falle bort hvis lærlingen frivillig hever lærekontrakten.

Heving ved uenighet

Dersom lærlingen og lærebedriften ikke er enige om å heve lærekontrakten må den av partene som ønsker det, søke fylkeskommunen om å bli løst fra kontrakten. Søknaden skal være skriftlig, og det må begrunnes/dokumenteres hva som er årsaken til at læreforholdet ikke kan fortsette. Etter at fylkeskommunen har mottatt søknad fra den ene parten, blir den andre parten bedt om å uttale seg om saken før det blir fattet vedtak. Samtidig vil fylkeskommunen prøve å få til en løsning som innebærer at man unngår å heve kontrakten.

Etter at kontrakten er hevet

Fylkeskommunen sender kompetansebevis til lærlingen. Hvis lærlingen fortsatt har rett til opplæring er det viktig at den selv tar kontakt med Oppfølgingstjenesten i det fylket en bor.

Lærlingens rettigheter

- Opplæring etter læreplan for faget.
- Skriftlig vurdering med faglig leder og/eller veileder/instruktør om faglig og personlig utvikling hvert halvår.
- Instruksjon og veiledning i praktisk arbeid og til å føre opplæringsbok.
- Samme rettigheter og plikter som andre ansatte, det vil blant annet si; lønn ved sykdom, rett på full ferie (obs lønn), permisjon ifølge reglementet, overtid, deltagelse på kurs, osv.

Tips til tillitsvalgte

- Påse at lærlingen inkluderes i arbeidsmiljøet og sosiale tilstelninger.
- Husk aldersgrense når arrangementer avholdes utenfor arbeidsplassen.
- Dersom lærlingen er organisert, sjekk med fagforeninga om lærlingen er riktig registrert i medlemsregisteret.
- Om lærlingen ikke allerede er organisert, bidra til at vedkommende blir det.
- Husk at medlemskap for lærlinger er gratis, men ved behov for innboforsikring er kostnaden 250,- pr halvår.
- Spre informasjon om Fagforbundet Ung, www.fagforbundet.no/ung/
- Invitere på deltagelse på klubbmøter, og andre aktuelle arrangementer i regi av Fagforbundet.
- Lærlinger skal ikke tas ut i streik.
- Dersom det oppstår konflikt eller problem der lærlingen er involvert, ta kontakt med vedkomnes faglig leder.

Veiledning, tilbakemelding og opplæringsbok

Lærebedriften er ansvarlig for at lærlingen får en opplæring som er i samsvar med kravene i læreplanen. Derfor skal lærebedriften lage en intern plan for opplæringen som sikrer dette (§4-4 i opplæringsloven). Det er faglig leder som har hovedansvaret for at lærlingen får den opplæringen han eller hun har krav på (§4-3 i opplæringsloven).

Tilbakemelding

Det er ingen regler for hvor ofte lærlingen skal ha veiledning, men hen har krav på jevnlig tilbakemeldinger gjennom arbeidsdagene. Det er viktig at veilederen ser lærlingen i jobbsituasjoner og at begge får anledning til å stille spørsmål ved behov. Hver halvår skal det gjennomføres en halvårssamtale.

Opplæringsbok

Fagforbundet anbefaler at det settes av minimum 30 minutter hver uke til å jobbe med opplæringsbok. Målet med opplæringsboka er at faglig leder og veileder/instruktør sammen med lærlingen skal ha god oversikt over lærlingenes utvikling. Det skal kunne dokumenteres hva lærlingen faktisk har vært igjennom i løpet av læretiden.

Kompetansemål er et definert mål i læreplanen for lærlingenes læring i bedrift. Mål for opplæringen er at lærlingen skal kunne utføre sitt fag.

Fravær

- Lærlingen er som alle andre pliktig til å melde fra til arbeidssteder, så snart som mulig ved sykdom eller annet fravær, og senest ved arbeidsdagens / vaktens begynnelse
 - Lærlingene leverer sykemelding / fyller ut egenmelding som andre ansatte
 - **HUSK! Lærlingene kan ikke bruke egenmelding de to første månedene.**
- Dette er likt for alle nyansatte.
- **Ved sykefravær / permisjon utover en måned skal Utdanningsetaten varsles.** Da kan det være snakk om forlengelse / avbrudd på læretid.

Underveisvurdering

Underveisvurderingen kan ligne medarbeidersamtaler som skal bidra til å fremme læring og til å utvikle kompetanse. Lærlingene viser og utvikler kompetanse når de bruker kunnskaper ferdigheter og kritisk tenkning til å løse arbeidsoppgaver i faget. Veileder skal legge til rette for lærling medvirkning og stimulere til lærelyst gjennom varierte arbeidsoppgaver.

Veileder og lærlingene skal være i dialog om lærlingenes utvikling i faget. Lærlingene skal få mulighet til å uttrykke hva de opplever at de mestrer, og reflektere over egen faglig utvikling. Veileder skal gi veiledning om videre læring og tilpasse opplæringen slik at lærlingene kan bruke veiledningen for å utvikle kompetansen sin i faget. Lærlingen har i tillegg rett til jevnlig dialog med veileder/instruktør om sosial og faglig utvikling. Det meste av underveisvurderingen skjer når lærlingen og veileder utfører daglig oppgaver.

Internkontroll

Opplæringsloven pålegger lærebedriftene å ha rutiner for intern kvalitetssikring, slik at lærlingen får en opplæring som er i samsvar med opplæringsloven med forskrifter. En eller flere representanter for arbeidstakerne skal, sammen med faglig leder, påse at lærebedriftene følger opp pliktene de har.

Lærebedriftene skal årlig rapportere til fylkeskommunen om opplæring av lærling. Den enkelte fylkeskommune har utarbeida rutiner for dette. Den fylkeskommunen som lærlingen hører til vil kunne gi mer informasjon om hvordan vedkommende skal gå fram for å rapportere.

Eksamen

Før fagprøven må alle som ikke har fulgt normalt opplæringsplan, ha bestått en skriftlig eksamen laget ut av læreplanen i lærefaget. Eksamen utarbeides sentralt og sensureres lokalt. Eksamen skal ikke ha forberedelsedel.

Lovverket

Opplæringsloven §4-4:

- Lærebedriftene plikter å legge til rette produksjonen og opplæringen slik at lærlingen kan nå målene i den fastsatte læreplanen.
- Lærebedriften skal utvikle en intern plan for opplæring, for å sikre at lærlingen får en opplæring som tilfredsstiller kravene i læreplanen.
- Lærebedriften skal skape et godt arbeids- og læringsmiljø.

Opplæringsloven §1-3 første ledd:

- Opplæringen skal tilpasses evnene og forutsetningene til den enkelte lærling.

Vi gjør oppmerksom på at opplæringsloven er under revidering. Ny lov trer i kraft 2024.

Lærlingens rettigheter i Tariffavtalene

De forskjellige tariffavtalene har egne bestemmelser som angår lærlinger, sjekk hva som står i bedriftens tariffavtale om lærlinger. Ta gjerne kontakt med hovedtillitsvalgt eller andre i fagforeningen om noe er uklart.

Ulike veier til fagbrev

Hovedmodell: videregående opplæring med 2 år i skole og 2 år i bedrift (+ særløp, avviksfag, veksling)

Praksisbrevkandidat er et toårig opplæringsløp, mer praktisk, yrkesfaglig videregående opplæring der mye av opplæringen skjer ute i bedrift, mulig med seinere fagbrev.

Lærekandidat kan ha rett til spesialundervisning. Det innebærer en opplæringskontrakt med utvalgte kompetansemål som er individuelt tilpasset. Lærekandidat går opp til muntlig kompetanseprøve med utvidet tid og seinere fagprøve.

Fagbrev på jobb er en ordning der personer som er i lønnet arbeid kan bli realkompetansevurdert, få opplæring på arbeidsplassen og ta fagbrev på grunnlag av dette etter bestemte kriterier.

Praksiskandidat er en dokumentasjonsordning som gjelder personer med lang relevant praksis i et fag.

0-4 ordning betyr at vedkommende kan gå rett ut i lære.

Andre nyttige lenker:

<https://www.udir.no/>

<https://www.trondelagfylke.no/vare-tjenester/utdanning/elev--og-larlingombudet/>

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-62>

https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/stotte/stotte-til-innforing-av-nye-lareplaner/Videregående_oppl%C3%A6ring_-_vilbli.no

Læretid – forhold mellom opplæringstid og verdiskapingstid

En lærling jobber 100% selv om vedkommende lønnes lavere i starten av perioden.

Eksempel 1	Eksempel 2	Eksempel 3
Verdiskaping Opplæring	Verdiskaping Opplæring	Verdiskaping Opplæring
1. halvår 30% 70%	1. halvår 50% 50%	1. halvår 40% 60%
2. halvår 40% 60%	2. halvår 50% 50%	2. halvår 40% 60%
3. halvår 50% 50%	3. halvår 50% 50%	3. halvår 60% 40%
4. halvår 80% 20%	4. halvår 50% 50%	4. halvår 60% 40%

Lønn lærekandidat

Lærekandidater får i de fleste bedrifter samme lønn som lærlinger, men denne varierer innen de ulike fag. I de fag det finnes en tariff, skal denne følges.

Lønna er et forhold mellom lærekandidaten og lærebedriften og fastsettes ved inngåelse av kontrakten.

Læringerådet Trøndelag

Fylkestinget i Trøndelag vedtok 28.02.2018 å opprette et eget råd for å sikre lærlinger og lærekandidaters påvirkning og medinnflytelse i fylkeskommunale saker. Læringerådet skal være et talerør for lærlinger, stimulere til økt samfunnsengasjement blant ungdom generelt og lærlinger spesielt, og bidra til å sikre lærlinger god opplæring og et godt læringsmiljø.

Elev- og lærlingeombudet

Elev- og lærlingeombudet (ELOT) jobber for å sikre rettighetene til elever, lærlinger og lærekandidater i videregående opplæring. De jobber for rett til et trygt og godt skole- og læringsmiljø og trygge inkluderende lærebedrifter. De kan spørres om alle rettigheter og plikter man har som elev, lærling eller lærekandidater. De hjelper til i enkeltsaker dersom man har behov for det.

Ordliste

Begreper	Lærling	Lærekandidat
Kompetanse	Skal nå alle målene i læreplanen – full kompetanse	Får opplæring i et begrenset antall mål i læreplanen – kompetanse på lavere nivå
Kontrakt	Lærekontrakt Arbeidsavtale	Opplæringskontrakt
Eksamen	Fag-/svenneprøve	Kompetanseprøve
Eksaminator	Prøvenemd	Prøvenemd/bedrift
Karakterskala	Ikke bestått, bestått, bestått meget godt	Det samme som for lærlinger
Dokumentasjon	Fag-/svenneprøve	Kompetansebevis
Opplæringstid	Godkjent lærebedrift	Godkjent lærebedrift – evt. begrenset godkjenning
Læretid	2 + 2 år eller inntil 4 år med full opplæring i bedrift	Det samme som for lærlinger
Planverk	Hele læreplanen (VKII/Vg3-planen)	Deler av læreplanen - Individuell plan – IP (evt. IOP)
Søknad	Søknad om læreplass	Søknad om opplæringskontrakt
Overgangsmuligheter	Fra lærekontrakt til opplæringskontrakt	Fra opplæringskontrakt til lærekontrakt
Tilskudd	Tilskudd til bedrifter som tar inn lærlinger med spesielle behov, Utdanningsdirektoratet	Spesialundervisningsmidler, Tilskudd til bedrifter som tar inn lærlinger med spesielle behov, Utdanningsdirektoratet

**Vil du bli medlem i
Fagforbundet?**

Gå inn på
[fagforbundet.no/bli-
medlem](https://fagforbundet.no/bli-medlem)
eller send **fagforbundet**
medlem til 1980

